

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI
Ak. god. 2017./2018.

Jelena Markota

Zgrade visokoškolskih knjižnica: na primjeru Knjižnice
Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Sveučilišne knjižnice u
Splitu

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Ana Barbarić
Zagreb, 2018.

Zgrade visokoškolskih knjižnica: na primjeru Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Sveučilišne knjižnice u Splitu

SAŽETAK

Zgrade visokoškolskih knjižnica koje baštine dugu tradiciju sveučilišta, našle su se pred velikim izazovima pojavom informacijskih tehnologija. Neka su predviđanja išla toliko daleko da su pretpostavljala potpuni nestanak knjižnica kao ustanova. Ipak, knjižnice su se prilagodile novim zahtjevima, promijenjenim načinima pristupanja informacijama, učenja i istraživanja, a prilagodba poslovanja zahtjevala je i prilagodbu prostora u kojima su knjižnice smještene. Imajući na umu promijenjenu ulogu visokoškolske knjižnice struka je izdvojila poželjne osobine koje idealna zgrada visokoškolske knjižnice treba imati da bi bila uspješna i najbolje služila korisniku, kao i osoblju. Prema navedenim poželjnim osobinama analizirane su dvije nove, reprezentativne visokoškolske knjižnice, Knjižnica filozofskog fakulteta u Zagrebu te Sveučilišna knjižnica u Splitu. Prikazom poželjnih osobina i primjerom dviju knjižnica koje su implementirale nove tehnologije dobili smo pregled kako u praksi izgledaju nove zgrade visokoškolskih knjižnica u Hrvatskoj.

Ključne riječi: knjižnične zgrade, arhitektura knjižnica, visokoškolske knjižnice, IT revolucija

ABSTRACT

Academic libraries' buildings inheriting the long tradition of the universities have recently been facing great challenges with the emergence of information technologies. Some predictions went so far as to assume that the library as an institution might disappear completely. Nevertheless, libraries have adapted to new demands and different ways of accessing information, learning and research. New arrangement of management also required adaptation of space in which libraries were located. Keeping in mind the new role of the academic library, the professionals have set out the desirable traits that the ideal building of

the academic library should possess in order to be successful and serve the user as well as staff in the best way possible. Two new, representative academic libraries, the Library of Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb and the University Library in Split were analyzed in this paper in relation to these desirable features. By presenting their characteristics, this paper provides an analysis of two new buildings of academic libraries in Croatia that have implemented new technologies.

Keywords: Library Buildings, Library Architecture, Academic Libraries, IT Revolution

Sadržaj

Sadržaj.....	4
1. Uvod.....	5
2. Visokoškolske knjižnice.....	6
3.1. Povijest visokoškolskih knjižnica.....	8
2.1. Povijest visokoškolskih knjižnica u Hrvatskoj.....	11
4. Zgrade visokoškolskih knjižnica i IT revolucija.....	13
5. Poželjne osobine zgrada visokoškolskih knjižnica.....	17
5.1. Funkcionalnost.....	19
5.2. Prilagodljivost.....	20
5.3. Pristupačnost.....	21
5.4. Raznovrsnost.....	21
5.5. Interaktivnost.....	22
5.6. Pogodnost.....	22
5.7. Primjerenost okruženja.....	23
5.8. Sigurnost.....	23
5.9. Učinkovitost.....	24
5.10. Primjerenost novim tehnologijama.....	25
7. Analiza knjižničnih zgrada.....	26
7.1. Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu.....	26
7.2. Sveučilišna knjižnica u Splitu.....	31
7.3. Komentar.....	34
8. Zaključak.....	36
9. Literatura:.....	37
Knjige:.....	37
Članci u časopisima, natuknice u enciklopediji, radovi u zbornicima:.....	38
Web izvori:.....	38

1. Uvod

Knjižnice su se u današnje vrijeme, više nego ikad, izdignule iznad samog prostora u kojem se skladište knjige. Upravo veza između prostora u kojem je smještena knjižnica i onog što smo u njega smjestili, bilo to različite vrste građe, različite tehnologije ili različite vrste usluga, pomaže nam da odredimo njihove različite tipove. Promjene koje su donijele nove tehnologije utjecale su na sve aspekte knjižnice kao institucije pa tako i na knjižnične zgrade. Knjižnice koje su najviše pod utjecajem svojevrstne IT revolucije jesu visokoškolske knjižnice jer je u njima nova tehnologija donijela posebne prostorne zahtjeve i transformirala tradicionalne prostore u nove.

Ovaj rad predstaviti će osobine visokoškolskih knjižnica koje ih izdvajaju od drugih tipova knjižnica uz detaljni osvrt na knjižnične zgrade. Osim toga, prikazat će se i njihov povijesni razvoj u svijetu i u Hrvatskoj počevši od vremena kada je knjižnica bila tek prostor za pohranu knjiga do ključnih promjena koje su formirale dizajn knjižničnih zgrada danas. Posebna će se pozornost u ovom radu posvetiti načinima na koji nove informacijske tehnologije mijenjaju prostorne zahtjeve knjižnica te kako se knjižnica kao institucija prilagodila tim promjenama, a vidjet ćemo da unatoč promjeni u omjeru tradicionalne građe i drugih vrsta usluga fizička zgrada visokoškolske knjižnice nije postala suvišna u procesu traženja informacija. U glavnom dijelu rada bit će predstavljene poželjne osobine idealne knjižnične zgrade visokoškolske knjižnice, ono što je važno kod njezina planiranja te kriteriji koji su bitni za uspješno planiranje zgrade visokoškolske knjižnice.

Prema tim osobinama analizirane su zgrade dviju novijih, reprezentativnih visokoškolskih knjižnica, Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Sveučilišne knjižnica u Splitu, čije su zgrade građene specifično za tu namjenu.

Cilj je ovog diplomskog rada teorijskim tekstovima i primjerima dviju važnih visokoškolskih knjižnica u Hrvatskoj primijetiti kako su zgrade knjižnica bitan faktor u poslovanju knjižnice i kako mogu utjecati na kvalitetu knjižnične usluge, a u visokoškolskom okruženju mogu biti presudne u kvalitetnom obrazovanju.

2. Visokoškolske knjižnice

Da bismo mogli govoriti o povijesti, budućnosti i sadašnjosti zgrada visokoškolskih knjižnica, prvo je potrebno dati teorijski okvir, odnosno definirati taj tip knjižnice. U *Standardima i smjernicama razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj* dana je sljedeća definicija: „Visokoškolske knjižnice nabavljaju, stručno obrađuju i daju na korištenje knjižničnu građu u svim formatima, osiguravaju pristup informacijskim izvorima dostupnim na daljinu, te pružaju informacijske usluge prvenstveno studentima, nastavnicima i suradnicima u nastavi sveučilišnog, veleučilišnog i visokoškolskog studija, zatim ostalim članovima visokog učilišta te široj javnosti poradi obrazovnog, znanstvenoistraživačkog i općekulturnog djelovanja.“¹ Ovisno o tome jesu li vezane direktno za sveučilište ili veleučilište, ili su u sastavu fakulteta ili umjetničke akademije, visokoškolske knjižnice mogu biti sveučilišne, veleučilišne ili fakultetske. Sveučilišne i veleučilišne knjižnice opće-znanstvenog su tipa, dok fakultetske spadaju u specijalni tip knjižnica.²

Zadaća je visokoškolskih knjižnica prikupljanje, stručna obrada, pohrana i arhiviranje, kao i osiguravanje pristupa tiskanoj i elektroničkoj građi, elektroničkim bazama podataka i mrežnim informacijskim izvorima koji su namijenjeni studentima, nastavnicima, stručnim suradnicima visokih učilišta, ali i ostalim članovima društva. Visokoškolska knjižnica treba pružati podršku obrazovnom, znanstvenom i javnom djelovanju osnivača, odnosno matične ustanove.³ Da bi visokoškolska knjižnica uspješno obavljala svoje zadaće, potrebni su joj odgovarajuća zgrada, prostor i oprema.

U *Standardima i smjernicama razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj* u članku 24. navedene su četiri točke vezane uz dizajn knjižničnih zgrada, a tiču se prostora i opreme visokoškolskih knjižnica.

Prva točka navodi kako za obavljanje svoje djelatnosti visokoškolske knjižnice trebaju imati odgovarajući prostor, namještaj poput polica, stolova, stolica, svjetiljki te odgovarajuću

---

¹ Standardi i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj, URL: <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/473> (15.5.2018.)

² Usp. Standardi i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj, URL: <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/473> (15.5.2018.)

³ Standardi i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj, URL: <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/473> (15.5.2018.)

telekomunikacijsku opremu poput računala, telefona, telefaksa, priključaka na Internet i aparata za fotokopiranje. Prostor i oprema knjižnice trebaju biti funkcionalni, a uz arhitekta i građevinske stručnjake u planiranju ili adaptaciji prostora i opremanju knjižnice treba sudjelovati stručno knjižničarsko osoblje.

Standardi zahtijevaju da prostor knjižnice bude funkcionalno raščlanjen na korisnički prostor i prostor za osoblje. Korisnički prostor trebale bi sačinjavati čitaonice s računalima i ostalom potrebnom opremom, poput pisača i skenera te police sa slobodnim pristupom građi. Knjižnica treba raspolagati i odvojenim prostorima za skupno i individualno učenje, prostorom za održavanje programa edukacije korisnika, prostorom zatvorenog i otvorenog spremišta za rjeđe korištenu građu te prostorima i punktovima za informacijsko-referalne usluge, poput mrežnog pretraživanja, referalnih informacija te usluga posudbe i zaduživanja. Posljednja točka tiče se urbanističkog smještanja i navodi da prilikom izgradnje novih knjižnica treba voditi računa o blizini matičnih visokoškolskih ustanova, o blizini prometnica i parkirnih mjesta te pristupu za osobe s invaliditetom.

3.1. Povijest visokoškolskih knjižnica

Iako današnja sveučilišta vuku porijeklo iz tradicije srednjovjekovnih europskih obrazovnih ustanova, još su u antici postojale škole poput grčkih, bliskoistočnih i dalekoistočnih akademija. Uz njih su formirane i prve knjižnice. Najpoznatija je ona Peripatetičke škole koju je s ciljem olakšavanja znanstvenog istraživanja organizirao Aristotel.⁴ Aristotelova knjižnica činila je, uglavnom po kopijama, osnovu Velike knjižnice u Aleksandriji. U Bizantu je tradiciju nastavila knjižnica carskog sveučilišta gdje je prikupljen veliki broj zbirki čija je vrijednost u tisućljetnom očuvanju znanja Atene, Aleksandrije i Male Azije. Postojali su neki gubitci, ali velik broj grčkih klasika do Zapada je stigao upravo putem knjižnica Konstantinopola.⁵ Antičke knjižnice bile su tajna mjesta, često građene kao aneksi svetišta i formirane kao sobe za pohranu knjiga koje su imale dodatak trjemova za čitanje. U ovim počecima knjižnični su prostori zamišljeni isključivo kao mjesta na kojima se knjige skladište i čuvaju, uz tek usputno smještanje prostora za istraživače.

Tradicija knjižničarstva u Europi nastavila se u samostanskim središtima gdje su knjige bile važan dio duhovnog života. Važnost čitanja i učenja posebno je prepoznata u benediktinskom redu. Knjižnice su bile glavni centri za proučavanje knjiga, a umnažanje rukopisa i zapisanih predavanja bilo je dozvoljeno i poticano radi očuvanja znanja. Imenovani su i voditelji koji su bili zaduženi za precizno vođenje inventara knjižnice. Sveučilišta u današnjem smislu osnovana su u 13. stoljeću kao posljedica rasta trgovine, gradova i sekularizacije znanja.⁶ Nakon osnutka prvih sveučilišta studenti su prikupljali građu i doprinosili širenju zbirki. Knjižnični prostori srednjovjekovnih sveučilišta nalazili su se u sklopu institucija uz koje su knjižnice osnivane, a arhitektura tih prostora bila je uvjetovana praksom držanja knjiga u škrinjama ili su se u slučaju izloženosti vezale lancima. Često su bili smješteni na 1. kat što je omogućavalo manju vlagu, veću svjetlost i općenito bolju sigurnost za pohranjenu građu.⁷

---

⁴Enciklopedija Britannica: The history of libraries, URL:<https://www.britannica.com/topic/library/The-history-of-libraries> (23.10.2014.)

⁵Enciklopedija Britannica: Rome, URL:<https://www.britannica.com/topic/library/Rome>(27.10.2014.)

⁶Daglkild, P.; Christian, N. *Library Architecture: History // Encyclopedia of library and information science Vol. 3* / Miriam A. Drake (ed.). Basel : Taylor & Francis, 2010., str. 3313.

⁷Stipanov, J. Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj. Zagreb : Školska knjiga, 2015., str.141.

Da bi se prostor u kojem se pohranjuju knjige smatrao knjižnicom u modernom smislu riječi, potrebno je ispuniti nekoliko osnovnih uvjeta. Prema Brianu Edwardsu to su postojanje zbirke knjiga, otvoren pristup građi i dobro smješteni stolci i stolovi za čitatelje. Zadnji uvjet podrazumijeva zadovoljavajuću razinu osvjetljenja, funkcionalan plan s logičnom strukturom spremišta, polica s knjigama, prostora za učenje, prolaza te određen nivo kontrole nad korištenjem tog prostora. On knjižnicu definira kao kontrolirano okruženje dizajnirano za dobrobit kako knjige tako i čitatelja. Prema tom kriteriju, moderna se visokoškolska knjižnica formirala kao posljedica rasta racionalističkih ideja od 16. stoljeća nadalje.⁸

S pojavom humanizma raste interes prema znanju, što utječe na izgled knjižničnih prostora. Umijeće tiska postupno je mijenjalo količinu građe i utjecalo na prodaju, prikupljanje i posuđivanje knjiga. Rastuće zbirke stvarale su probleme u organizaciji, ali su unatoč tome postupno napravljeni koraci koji su označili prijelaz u moderno knjižničarstvo. Došlo je do pojave zidnih polica i s vremenom se potpuno odbacilo zaštitno vezivanje knjiga. Ipak, visokoškolske knjižnice i dalje ostaju smještene u zgradama u kojima su njihove matične ustanove, s manjim promjenama koje se tiču arhitektonskih planova. Prvu obuhvatnu teoriju knjižnične organizacije oblikovao je 1627. godine u svom djelu *Savjet* fizičar i knjižničar Gabriel Naudé. On je oblikovao zbirku francuskog kardinala Mazarina, a teorija koju donosi u svojim djelima karakterizirana je renesansnim humanizmom. Predstavljala je smjernice ne samo za oblikovanje knjižničnih zbirki, već i za namještanje knjižničnih prostora. Naudé je uveo moderne principe poput otvorenog pristupa te je preporučivao praktični dizajn i mirne lokacije.⁹ Njegov koncept znanstvene knjižnice, koja je sistematično uređena i otvorena svim istraživačima, ukorijenila se u knjižničnoj organizaciji.

U 18. se stoljeću dalje razvija svijest o knjižnicama i one postaju reprezentativne građevine. Tako knjižnice postaju prepoznatljive zgrade sa specifičnim formama, funkcijama i detaljima. Bile su uglavnom centralnog, ponekad i ovalnog tlocrta, što je davalo korisniku osjećaj cjeline. Knjiga se činila bliska čitatelju, a znanje se činilo nadohvat ruke. Smještanje kružnih čitaonica, osvjetljenih prirodnim, krovnim svjetlom u kvadratne zgrade, omogućavalo je i korištenje perifernih prostora za stubišta i urede.¹⁰ Primjer takve samostojeće knjižnice jest

---

⁸Usp. Edwards, B. *Libraries and learning resource centres*. Amsterdam ; London : Architectural Press, 2009., str.3.

⁹Daglkild, P.; Christian, N. *nav. dj.*, 2010. str. 3314.

¹⁰Edwards, B. *nav. dj.*, 2009., str. 11.

poznata Jeffersonova Rotunda na Sveučilištu u Virginiji s početka 19. stoljeća. Ovakav je pristup funkcionirao dok su zbirke bile manje opsežne i dok je raspored na policama odgovarao katalogima. Međutim, knjižnice su rasle i ubrzo su jedinstvene centralne knjižnice postale neodržive. Sljedeći korak bio je uvođenje odvojenih prostorija za posebna znanstvena područja.

U oblikovanju visokoškolskih knjižničnih prostora u 19. stoljeću dominirali su arhitekti. Visokoškolske knjižnice tog vremena najčešće su bile visokih stropova zbog bolje cirkulacije zraka, ali često mračne zbog tamnih boja zidova, loše rasvjete i ograničenja prirodnog svjetla. Namještaj je bio neudoban i neatraktivan. Knjižnične zgrade bile su loše razmještene, nefleksibilne, malo pažnje pridavalo se korisniku i osoblju te su im nedostajali brojni funkcionalni elementi.¹¹ Novi, prilagođeniji dizajn dolazi s uključivanjem knjižničara u proces planiranja prostora. Važna figura u tim promjenama bio je arhitekt Angus Snead Macdonald, čija je obitelj posjedovala tvrtku koja se bavila izgradnjom knjižničnih polica te je bio upoznat s procesima unutar knjižnice. On je 1933. godine objavio tekst *Library of the future* u kojem naglašava važnost ventilacije, svjetla, podova, udobnog namještaja i atmosfere.¹²

Na današnje oblikovanje zgrada visokoškolskih knjižnica i općenito na ono što pozitivno vrednujemo u suvremenoj knjižničnoj arhitekturi najviše su utjecali radovi u funkcionalnom modernom stilu. U tom se razdoblju počinje cijeniti geometrijski apstraktni monumentalizam. Pojavljuju se rješenja u obliku kocki sa staklenim plaštom u kojima se vanjski dijelovi koriste za čitanje, unutarnji za pohranu građe, a česta je i prostrana glavna hala. Iako je nudila određene prednosti, takva je organizacija knjižničkog prostora dovela i do određenih problema. U članku *Form vs. function: architecture and the college library* iz 1969. godine, Donald E. Thompson navodi neke od problema koji su se javili u modernoj arhitekturi visokoškolskih knjižnica. Stakleni plaštevci novih knjižnica ubrzo su doveli do niza problema, poput varijacija u temperaturi prostora koje je uzrokovalo izravno dnevno svjetlo. Poteškoće su se javile i zbog odsjaja koji su proizvodile tako postavljene staklene stijenke. Problemi su se kontrolirali korištenjem zastora, posebnom vrstom stakla ili vraćanjem standardnih prozora. Najveće prednosti proizišle iz modularnog planiranja jesu unutarnje strukturalne

---

¹¹Usp. Thompson, D. E. *Form vs. function: architecture and the college library*, 1969., str. 39.

¹²Stipanov, J. nav.dj., 2015., str. 142.

promjene. Napreci u tehnologiji, poput boljeg umjetnog osvjetljenja i klimatizacije, omogućili su puno veću slobodu u planiranju.¹³

Danas se visokoškolske knjižnice ističu u urbanim okolišima i naglašene su svojom monumentalnošću. U novije vrijeme fokus je stavljen na pronalazak funkcionalnog rješenje koje je do krajnje mjere prilagođeno korisniku kao centru interesa knjižnice. Izazovi svakako postoje, no knjižnice su se zahvaljujući novim informacijskim tehnologijama našle pred novim valom prilagodbi koje uspješno svladavaju.

2.1. Povijest visokoškolskih knjižnica u Hrvatskoj

Najstarije sveučilište s neprekidnim djelovanjem u Hrvatskoj jest Sveučilište u Zagrebu čija povijest započinje 1669. godine kada su diplomom ugarsko-hrvatskoga kralja Leopolda I. Habsburga priznati status i povlastice sveučilišta tadašnjoj Isusovačkoj akademiji u Zagrebu.¹⁴ Knjižnica Akademije u početku je, u usporedbi s drugim velikim knjižnicama, bila mala zbirka knjiga i ponajviše određena time što je bila vlasništvo isusovačkog reda, no ipak je odražavala sredinu u kojoj je nastala. Sveučilište u Zagrebu u modernom obliku osnovao je, na prijedlog biskupa Josipa Jurja Strossmayera Hrvatskom Saboru 1874. godine, austrijski car i hrvatsko-ugarski kralj Franjo Josip I. Tada i Akademijina knjižnica koja je već imala obilježja nacionalne knjižnice postaje Sveučilišna knjižnica, odnosno Sveučilišna biblioteka, kako joj je bio službeni naziv.¹⁵ Dvije godine nakon, 1876., izdana su *Pravila za sveučilišnu knjižnicu* koja naglašavaju neophodnost visokoškolskih knjižnica. Važno je spomenuti da su u sklopu Sveučilišta sa Sveučilišnom knjižnicom usklađivane i seminarske knjižnice, odnosno zavodne knjižnice koje su bile osnivane kao dio pojedinih fakulteta. Iz Knjižnice hrvatskog seminara u Zagrebu, koju povezujemo s djelovanjem Odjela za slavensku filologiju, odnosno Odjela za hrvatski jezik i literaturu, razvila se današnja Knjižnica Filozofskog fakulteta.¹⁶

---

¹³Usp. Thompson, D. E. nav. dj., 1969. str. 41

¹⁴University of Zagreb 1699 – 2005 <http://www.unizg.hr/homepage/about-university/history/> (26.5.2018.)

¹⁵Stipanov, J. nav.dj., 2015., str. 185.

¹⁶Stipanov, J. nav.dj., 2015., str. 186.

Sveučilišna knjižnica u Zagrebu više je puta mijenjala svoju lokaciju, tj. zgradu u kojoj je smještena. Veliki značaj u kontekstu visokoškolskih knjižničnih zgrada imalo je otvaranje nove zgrade 1913. godine, izgrađene prema projektu arhitekta Rudolfa Lubynskog. Ova građevina jedno je od najistaknutijih zdanja hrvatske secesijske arhitekture i svojim je cjelovitim i promišljenim dizajnom bila jedinstven primjer u Hrvatskoj.

Sredinom 20. stoljeća Sveučilište u Zagrebu još je uvijek bilo jedino sveučilište u Hrvatskoj i okupljalo je i fakultete koji nisu bili u Zagrebu. U tom periodu osnivaju se znanstvene knjižnice u većim gradovima (Puli, Rijeci, Zadru, Splitu i Dubrovniku) koje su bile samostalne ustanove. Promjene dolaze osnutkom Sveučilišta u navedenim gradovima. Sveučilište u Rijeci osnovano je 1973. godine, 1974. godine Sveučilište u Splitu, a 1975. godine Sveučilište u Osijeku. Tada spomenute znanstvene knjižnice postaju sveučilišne, što ne mijenja bitno ustroje fakultetskih knjižnica koje uglavnom djeluju samostalno. Ove visokoškolske knjižnice smještale su se u prostore fakulteta ili druge prostore koji nisu bili namjenski građeni za tu svrhu. S iznimkom dviju zgrada Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (1913. i 1995.), prve zgrade visokoškolskih knjižnica izgrađene planski za svoju svrhu jesu zgrada Sveučilišne knjižnice u Splitu, otvorena 2008. godine, te zgrada Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu koja je otvorena godinu dana kasnije. Josip Stipanov u knjizi *Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj* navodi da su obje knjižnične zgrade planirane prema postojećim standardima te naglašava njihovu suvremenost, primjerenost i tehnološku opremljenost.¹⁷

---

¹⁷Stipanov, J. nav.dj., 2015., str. 314.

4. Zgrade visokoškolskih knjižnica i IT revolucija

Postojala su brojna predviđanja kako će knjižnice kao fizička mjesta u budućnosti biti zastarjele i potpuno nepotrebne. John Kemeny¹⁸ u svom članku *A Library for 2000 A.D.* iz 1960. pretpostavlja kako će do 2000. godine troškovi kupovine, skladištenja i katalogiziranja uvijek rastućih količina građe dovesti do toga da će visokoškolska knjižnica kakva je tada postojala biti stvar prošlosti. On predviđa da će se u visokoškolskim knjižnicama čuvati izrazito korištena građa, dok će ostala građa biti dostupna u visoko automatiziranim Nacionalnim knjižnicama te će se s visokoškolskim knjižnicama izmjenjivati putem mikroslika.

Iako su se ovakva predviđanja pokazala neutemeljenima, pitanje *Zašto su nam visokoškolske knjižnice kao fizičko mjesto uopće potrebne?* nije besmisleno. Živimo u vremenu u kojem korisnik putem Interneta sa svakog mjesta može pristupiti raznim informacijama, prijenosna računala i pametne telefone danas imaju gotovo svi, postoje brojne učionice, ugodnost doma, kafići te je mrežni pristup postao univerzalno dostupan. Odgovor leži u prirodi knjižnice. Kako je Geoffrey Freeman ukazao: *Knjižnica je jedina centralizirana lokacija gdje se nove i nadolazeće informacijske tehnologije mogu kombinirati s tradicionalnim izvorima znanja u okruženju koje je fokusirano na korisnika, bogato servisima i podupire današnje društvene i pedagoške uzorke učenja, predavanja i istraživanja.*¹⁹

Usporedba visokoškolskih knjižnica iz 1960-ih s onima danas puno otkriva. Prostor je postao kompleksniji i multifunkcionalan. Područja koja su nekada bili prolazi, čitaonice ili prostor s policama postali su višenamjenski, s omekšanim granicama između privatnog i javnog prostora i tihih i glasnih zona. Promjena u granicama bila je nužna da bi se smjestili novi oblici građe i nove filozofije učenja koje je pokrenula IT revolucija.²⁰

Brian Edwards navodi kako je zbog utjecaja IT revolucije na dizajn knjižnica lako odbaciti knjigu kao zastarjeli oblik građe i upozorava da je ovakav pristup daleko od istine. Prema

---

¹⁸Citirano prema Thompson, D. E. nav. dj., 1969., Str. 44.

¹⁹Usp. Freeman, G. T. *Library as place: rethinking roles, rethinking space.* Washington, D.C. : Council on Library and Information Resources, 2005., Str. 3.

²⁰Usp. Edwards, B. nav. dj., 2009., Str. 185.

njemu knjige su još uvijek esencijalne za postojanje knjižnica.²¹ Činjenica je da se više knjiga danas ispisuje nego ikada prije u povijesti, a iako je broj e-knjiga u porastu, jako mali broj knjiga dostupan je isključivo u elektronskom obliku. Današnja praksa pokazuje kako su i knjige i računalni sustavi jednako važni u visokoškolskom knjižničarstvu. Posebno dobre rezultate i povećanje broja korisnika postigle su visokoškolske knjižnice koje su temeljito radile na integraciji novih tehnologija i njihovom usklađivanju s tradicionalnom građom. U članku *The Library as Place: Changes in Learning Patterns, Collections, Technology, and Use* navodi se da se tehnologija nije pokazala kao prijetnja tradicionalnom konceptu knjižnice, već su nove informacijske tehnologije zapravo postale katalizator koji je transformirao knjižnicu u življu i kritični intelektualni centar života na sveučilištima danas.²²

Važno je navesti neke od posljedica implementacije digitalne tehnologije u visokoškolskom okruženju. Njih je Sam Demas u članku *From Ashes of Alexandria – Whats happening to the college library?* sažeo u tri točke:

- 1) knjižnice će biti posebne ne toliko zbog kvantitete, već zbog kvalitete iskustva u kojem je informacija predstavljena,
- 2) proizvođači digitalnog sadržaja također će trebati knjižnice, na jednak način na koji su ih trebali proizvođači tradicionalne građe,
- 3) u vrijeme cyberprostora fizički prostor i pripadajuća zanimljiva arhitektura imat će veću važnost nego ikad do sad.

U knjižnicama je implementacija krenula vrlo rano, s uvođenjem novih sustava za pretraživanje. Nakon određene stagnacije u periodu prilagodbe (1980. – 2000.) krenuo je procvat i knjižnica je evoluirala u nešto više od spremišta knjiga i repozitorija znanja – postala je uz to i mjesto susreta, komunikacije i istraživanja. Ako knjižnica postaje mjesto gdje se pristupa knjigama kao tradicionalnom obliku građe i multimediji kao novom obliku, onda i fizički prostor mora omogućiti najbolji smještaj tim različitim medijima prenošenja znanja. Današnja visokoškolska knjižnica mora uspješno spojiti barem dvije potpuno različite prostorne koncepcije u prostoru za korisnike. Prvi bi bio prostor s policama, knjigama i stolovima za rad s tradicionalnom građom, a drugi bi podrazumijevao prostor za računala te zahtijeva potpuno različite svjetlosne i infrastrukturne osobine.

---

²¹Usp. Edwards, B. nav. dj., 2009., str.20.

²²Usp. Freeman, G. T. nav.dj., 2005., str. 2.

Ova tranzicija nije prošla bez poteškoća te je nagla ekspanzija IT tehnologije stavila pred knjižnice velike izazove. Kronologiju promjene možemo pratiti na primjeru Velike Britanije, gdje je znakoviti Follettov izvještaj uvelike utjecao na implementaciju novih tehnologija. On je objavljen 1993. godine, u kritičnom trenutku kada su knjižnice bile pred rastućim financijskim i prostornim izazovima. U izvješću su navedene i neke od preporuka koje su utjecale na to što danas cijenimo u dizajnu visokoškolskih knjižnica:

- 1) u skladu s promjenama u skladištenju i pristupu informaciji svaka bi institucija trebala razviti strategiju kako će se s njima nositi, kao i prijedloge kako će se nositi s potrebama onih koji u knjižnici rade, a čuvanje i pristupanje informacijama trebalo bi više uzimati u obzir nove digitalne tehnologije,
- 2) kod financiranja se naglašava važnost dodatnog ulaganja u sveučilišta koja bi trebala razviti nove IT knjižnice i prilagoditi postojeće novim izazovima,
- 3) svaka knjižnica trebala bi preispitati postojeće radno vrijeme i produžiti ga gdje je to moguće,
- 4) IT tehnologija ne bi smjela biti odvojena, već integrirana s tradicionalnim knjižničnim izvorima,
- 5) materijali za učenje trebali bi biti integrirani i organizirani oko sve češće pojave, digitalne knjižnice.²³

Follettov izvještaj ukazao je na nove zahtjeve koji su proizašli iz pojave novog tipa studenata koji pristupaju učenju na drugačiji način. Zahtjevi se tiču promijenjene nastave, kao i činjenice da su u tom periodu mnogi nastavnici, kao i uprava knjižnice, imali ukorijenjene tradicionalne ideje o ulozi knjižnice.²⁴

Današnji arhitekti i knjižničari koji rade na osmišljavanju knjižničnih zgrada imaju zadatak stvaranja nove tipologije u odnosu na postojeći socijalni diskurs i duboko ukorijenjenu simboliku knjižnice. Tipičnom korisniku knjižnica ima prepoznatljiv i očekivan plan, a korisnici redovito imaju mentalnu sliku bogatu kulturalnim značenjima. Ako knjižnica promaši taj specifičan socijalni diskurs, ona bez obzira na funkcionalnost neće imati karakter

---

²³The Follett Report, URL: <http://www.ukoln.ac.uk/services/papers/follett/report/intro.html> (15.5.2018.)

²⁴Petrak, J.; Aparac-Jelušić, T. Knjižnice na hrvatskim sveučilištima: tradicija i promjene // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 48, 1/4(2005), str. 16.

knjižnice. Stoga je glavni zadatak onih koji oblikuju knjižnicu sačuvati postojeću sliku iz kolektivnog uma i prilagoditi je novim tehnologijama.

Iz svih navedenih promjena proizišla je nova funkcionalna organizacija prostora knjižnica. Povijesna knjižnica smještena u jednu dvoranu mijenja se u prostor koji je fleksibilnim pregradama podijeljen u manje funkcionalne jedinice. Tlocrtna organizacija također postaje fleksibilnija i nudi mogućnost kontinuiranog usklađivanja s novim utjecajima IT revolucije na prostorne zahtjeve knjižnice. Dina Ožić Bašić navodi kako: *Knjižnica poprima oblik kućišta računala čiji klasteri podržavaju učenje i poučavanje, ostvarujući novu arhitekturu koja nastaje kao hibrid između zgrada supermarketa (samoposluživanje zbirkom otvorenog postava), uredskih zgrada (sobe za skeniranje, soba za računalno srce, uredi knjižničara, uredi računalnih inženjera), zgrada za visoko obrazovanje (sobe za individualni rad, sobe za grupni rad, laboratorijske učionice, dvorane za daljinske konferencije) te virtualne arhitekture računala.*²⁵

Ranija predviđanja nestanka ili smanjenja zgrada visokoškolskih knjižnica previdjela su simboličku vrijednost knjižnice kao riznice znanja i veliku sposobnost prilagodbe knjižnica novim tehnologijama.

---

²⁵Ožić Bašić, D. Svjetionici urbanog horizonta // Narodne knjižnice za sadašnjost i budućnost: koncepti, arhitektura, tehnologija : zbornik radova. Rijeka : Gradska knjižnica, 2009., str. 68.

5. Poželjne osobine zgrada visokoškolskih knjižnica

Kako će izgledati zgrada knjižnice, tj. prostor u koji će ta ustanova biti smještena, ovisi o vrsti knjižnice. Arhitekt Santi Romero koji se specijalizirao za projektiranje knjižničnih zgrada naveo je sljedeće tipove – nacionalne, narodne, visokoškolske, školske i specijalne knjižnice, od kojih svaka ima specifične prostorne potrebe. Također navodi funkcionalne prostore koji su potrebni u visokoškolskim knjižničnim zgradama:

- Prostor za javnu upotrebu
  - Prostor za dobrodošlicu i informacije
  - Zbirke otvorenog pristupa
  - Prostor za učenje individualnog i grupnog tipa
  - Prostor za podučavanje
  - Prostor za računalnu tehniku
  - Prostor za sastanke i prezentacije, izložbe i druge aktivnosti
  - Prostor za kopiranje
- Prostor za rad osoblja
  - Prostor za administraciju
  - Prostor za pohranu dokumentacije
  - Prostor za odmor osoblja
- Prostor za logistiku
  - Prostor za pohranu pribora
  - Prostor za osoblje zaduženo za čistoću²⁶

Bez obzira na to za koju se vrstu knjižnice gradi ili adaptira knjižnična zgrada, projekt treba slijediti određene smjernice da bi krajnji rezultat na najbolji način odgovarao potrebama korisnika i građe koja se u toj zgradi pohranjuje. U projektiranju knjižničnih zgrada istaknuo se arhitekt Harry Faulkner-Brown koji je od šezdesetih projektirao reprezentativne primjere knjižničnih zgrada. Načela koja je slijedio prozvana su 10 Faulkner-Brownovih zapovijedi. Poželjne kvalitete knjižničnih zgrada iznio je u članku *Some thoughts on the design of major library buildings* u kojem navodi kako bi knjižnica trebala posjedovati sljedeće osobine:

---

²⁶Romero, S. *Library Architecture: Recommendations for a Comprehensive Research Project*. Barcelona : COAC [i. e.] Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 2008., e. 17.

fleksibilnost, kompaktnost, pristupačnost, proširivost, raznovrsnost, organizaciju, udobnost, stabilno okruženje za pohranjene materijale, sigurnost i ekonomičnost.²⁷ Na temelju Faulkner-Brownovih 10 kvaliteta, arhitekt Santi Romero razradio je svoj popis poželjnih kvaliteta koje knjižnična zgrada treba imati. Njegov popis u većini se kvaliteta preklapa sa *Zapovijedima*, osim što Romero posvećuje nešto veću pažnju signalizaciji i znakovlju, koje dobiva zasebnu osobinu.²⁸ I Faulkner-Brown i Romero arhitekti su koji su sa svoga stajališta pristupili definiranju osobina, a nešto različiti popis dao je sveučilišni profesor Andrew McDonald. On u članku *The top ten qualities of good library space* propituje i proširuje deset zapovijedi koje je Harry Faulkner-Brown postavio o izgledu knjižničnih prostora i daje im drugačiji pristup, pri čemu se njegove kvalitete odnose prvenstveno na zgrade visokoškolskih knjižnica. Spomenute osobine općenito su iznesene tako da se mogu primijeniti i na druge tipove knjižničnih zgrada, a one su redom:

- funkcionalnost
- prilagodljivost
- pristupačnost
- raznovrsnost
- interaktivnost
- pogodnost
- primjerenost okruženja
- sigurnost
- učinkovitost
- primjerenost novim tehnologijama

Ovome je dodao i „wow“ ili „oomph“ faktor, kojim estetska narav knjižnice staje ponovno ravnopravno uz bok s funkcionalnošću.²⁹

---

²⁷Faulkner-Brown, H. Some thoughts on the design of major library buildings. // *Intelligent library buildings* Proceedings of the tenth seminar of the IFLA Section on Library Buildings and Equipment. Munchen : K.G. Saur, 2007., str.12.

²⁸Romero, S. nav.dj., 2008., str. 69-71.

²⁹McDonald, A. Top ten qualities of good library space // *IFLA Library Building Guidelines: Developments & Reflections*. Munchen : K.G. Saur, 2007, str. 14.

Prema McDonaldu, kada se ove generičke osobine zajedno uzmu u obzir, one izdvajaju knjižnične zgrade od drugog tipa građevina. Koja će od navedenih osobina biti dominantna ovisi o misiji, kulturi i ciljevima knjižnične usluge.³⁰

U odnosu na Faulkner-Brownove kvalitete knjižničnog prostora samo tri kvalitete ostaju jednake: pristupačnost, raznovrsnost i sigurnost. Prilagodljivost možemo povezati s fleksibilnošću i proširivosti, pogodnost s udobnosti, primjerenost okruženja sa stabilnim okruženjem i učinkovitost s ekonomičnosti. Nove osobine u McDonaldovom popisu su funkcionalnost, interaktivnost, primjerenost novim tehnologijama i „wow“ ili „oomph“ faktor.

U sljedećem odlomku promotrit ćemo predložene kvalitete knjižničnih zgrada i način na koji spomenuti autori opisuju idealan knjižnični prostor.

5.1. Funkcionalnost

Prva osobina koju navodi Andrew McDonald, a koju ne nalazimo posebno navedenu u popisima arhitekata, jest funkcionalnost. U dogovorima arhitekata sa strukom često dolazi do sukoba upravo u razini prenošenja funkcionalizma u dizajn. Zato je važno ostvariti balans između funkcionalnog dizajna kojem teži struka i umjetničke ideje koju arhitekt ima. Prema McDonaldu, funkcionalan je onaj prostor koji dobro radi, dobro izgleda i koji je dugotrajan.³¹ Prioritet u projektiranju knjižničnih zgrada treba biti ostvarivanje prostora koji je lagan za upotrebu. Tijekom povijesti knjižnice su često bile nefunkcionalne zgrade čija je glavna zadaća bila skladištenje knjiga, dok bi se danas u novim knjižničnim prostorima smještaj knjiga i sadržaja trebao prilagoditi korisnicima. Knjižnična zgrada treba biti oblikovana u skladu sa svojom namjenom, pri čemu se treba voditi računa o materijalima i strukturi građevine. Takva zgrada omogućit će osoblju da uz manje uložene energije na najbolji način pruži optimalnu knjižničnu uslugu.

---

³⁰McDonald, A., nav.dj., 2007., str. 15.

³¹McDonald, A., nav.dj., 2007., str. 15.

5.2. Prilagodljivost

Prilagodljivost možemo povezati s dvjema osobinama iz Faulkner-Brownovog popisa: fleksibilnošću i proširivosti. Kod planiranja knjižničnih zgrada vrlo je važno stvoriti priliku da se stvari dogode. S obzirom na to da ne možemo biti sigurni u kojem će se smjeru odvijati razvoj knjižnice, najbolje je raditi na omogućivanju najviše razine prilagodbe. Arhitektonski se to ostvaruje konstrukcijama, instalacijama i prilagođenim namještajem. Odjele je lako premještati ako u što većem broju prostora ostvarimo stabilne uvjete. Njih postizemo planiranjem grijanja, ventilacije i osvjetljenja, prostranim prostorima koji imaju smanjen broj arhitektonskih nosača te snažnim podovima koji mogu nositi veliku količinu knjižne građe. Jednakom razinom podova, kao i uniformiranom rasvjetom, svi prostori u knjižničnoj zgradi postaju primjereni raznim vrstama korištenja. Razmještaj nosivih zidova najbolje je formirati tako da ograđuju prostore čije funkcije neće biti premještane, poput stuba, dizala i toaleta, a ostali zidovi ne bi trebali biti strukturni. Također je poželjan pravilan tlocrt i što veći broj pravih kutova kako bi se omogućilo pomicanje namještaja. Materijali od kojih je namještaj izrađen, kao i korišteni modeli, trebali bi biti što uniformiraniji kako bi se u budućim prenamjenama sačuvao skladan izgled. Planirana fleksibilnost ovisit će o financijskim sredstvima, no svaka ušteda trebala bi biti dobro balansirana da se ne bi izgubila dugoročna prilagodljivost. Vremenski rasponi koji se promatraju i unutar kojih se razvijaju planovi trebali bi biti oko 15 – 20 godina.³² Vodeće promjene u knjižnicama danas odnose se na porast broja korisnika te rast upotrebe informacijske tehnologije koje zahtijevaju drugačije prostorne uvjete.

Ako smo iscrpili sve mogućnosti prenamjene prostora, a knjižnična zgrada i dalje ne odgovara našim potrebama, važna je osobina proširivost knjižnice. Kod planiranja knjižnica teži se jednostavnoj proširivosti da bi se omogućio budući rast sa što manje ometanja normalnom radu knjižnice. Na proširivost će utjecati lokacija knjižnice, količina dostupnog zemljišta i arhitektonski plan. Ako dođe do proširenja zgrade, važno je ipak u svakoj fazi nadogradnje postići uniformiran i dovršen izgled. Bilo bi poželjno arhitektonske detalje i elemente originalne zgrade prenijeti i na anekse. U prilagođavanju recentnim promjenama do izražaja dolaze navedene osobine fleksibilnosti i proširivosti te je važno da postojeći knjižnični prostor na što jednostavniji način možemo adaptirati za nove potrebe.

---

³²Usp. McDonald, A., nav.dj., 2007., str. 16.

5.3. Pristupačnost

Pristupačnost je kvaliteta knjižnične zgrade koju možemo promatrati kroz više značenja. Pristupačnost je važna od trenutka dolaska pred građevinu do samog kretanja po zgradi. Knjižnična bi zgrada trebala biti u centru pažnje na kampusu, odnosno fakultetu. Pristupanje zgradi trebalo bi biti riješeno tako da se u obzir uzmu sve mogućnosti te da se pristupačnost ostvari u najvećoj mjeri koju dozvoljavaju uvjeti. Poželjno je da je zgrada u razini ulice i da je omogućen lagan ulazak u nju. Osim jednostavnog pristupa knjižničnoj zgradi, potreban je dobro organiziran razmještaj odjela koji korisniku u trenutku kada je ušao u prostor omogućava instinktivno snalaženje i ne zahtijeva šumu znakova s uputstvima za smjerove kretanja. Unutrašnji bi prostor trebao biti prilagođen različitim stilovima učenja, istraživanja i raznovrsnim načinima dolaska do informacija. Pristupačnost se u knjižnici ostvaruje čistim i razumljivim dizajnom s jasnim i samorazumljivim planom. Još jedan važan aspekt pristupačnosti jest mjera u kojoj je zgrada prilagođena osobama s invaliditetom. U planiranju je najbolje ostvariti razumno prilagođen dizajn za osobe s invaliditetom, a takvi su planovi općenito najbolje rješenje za sve vrste korisnika.³³

5.4. Raznovrsnost

Knjižnica treba ponuditi cijeli spektar sadržaja da bi se omogućili različiti pristupi znanju te da bi više različitih profila korisnika bilo jednako zadovoljno uslugom. Tu osobinu knjižničnih zgrada McDonald opisuje kroz osobinu raznovrsnosti.³⁴ Raznovrsnost posebno dolazi do izražaja u novim, hibridnim knjižnicama gdje dolazi do spoja tradicionalnih i elektronskih izvora, a sve više prostora posvećeno je informacijskoj tehnologiji. Knjižnica bi tako trebala pružiti mogućnost samostalnog i grupnog rada, kao i varijacije između tradicionalne građe i novih tehnologija.

Korisnicima bi trebalo ponuditi različite oblike namještaja, poput više vrsta stolova i različitih tipova namještaja za učenje. Raznovrsnim okruženjem za rad zadovoljit će se korisnici skloni aktivnim ili glasnim okruženjima, kao i korisnici skloni tihim okruženjima s dobrom

---

³³Usp. McDonald, A., nav.dj., 2007., str. 17.

³⁴McDonald, A., nav.dj., 2007., str. 18.

akustikom i vizualnom privatnošću. Raznovrsnost prostora može se postići i varijacijama u osvjetljenju i temperaturnim zonama te upotrebom boja kojima se povećava produktivnost korisnika. Važno je ponuditi i varijacije sadržajima u knjižnici, od prostora u kojima je smještena građa do prostora za usluge kojima se omogućava slobodan izbor aktivnosti. Stupanj raznovrsnosti u knjižnici ovisit će o veličini i lokaciji. Na primjer, novije knjižnice u svoje prostore uklapaju netradicionalne aktivnosti poput kafića prilagođenih za učenje, servisa za pomoć studentima i drugih tipova društvenih akademskih prostora.

5.5. Interaktivnost

Interaktivnost je sljedeća poželjna osobina visokoškolskih knjižnica te je McDonald definira kao dobru organiziranost prostora koji promiče komunikaciju između korisnika i usluge.³⁵ Prilikom planiranja trebamo težiti ravnoteži između smještanja građe, pruženih sadržaja, korisnika i informacijske tehnologije. Dobro osmišljena knjižnična zgrada potiče korisnika na korištenje različitih sadržaja te interakciju s prostorom i ljudima. Smještaj glavnog pulta, pultova s informacijama, prostora za učenje, prostora s informacijskim tehnologijama jest ključ za postizanje interaktivnog prostora u kojem korisnik reagira na pruženu uslugu, a ona se prilagođava njegovim potrebama.

5.6. Pogodnost

Pogodnost je osobina koja se odnosi na korištenje visokokvalitetnih materijala koji pridonose stvaranju prostora koji je primjeren za korištenje i motivira korisnike na rad. Knjižnica kao mjesto okupljanja studenata treba pružati osjećaj kvalitete i nositi određene vrijednosti. Maštovita arhitektura, raznovrsnost i interaktivnost o kojima je već bilo riječi, pridonose ambijentu prostora, koji se dalje može razvijati slikama, skulpturama ili nekim drugim tipom instalacija. Pogodnost se postiže i ulaganjem u visoku kvalitetu interijera, poput korištenja kvalitetnih materijala u svim aspektima dizajna. Za produktivnost su ključne dobra izmjena zraka i optimalna temperatura, standardno osvjetljenje prilagođeno tipu aktivnosti koji se u tom dijelu prostora odvija, kao i zadovoljavajuća razina buke koja stvara dosta

---

³⁵McDonald, A., nav.dj., 2007., str. 20.

problema u novijim knjižničnim zgradama.³⁶ Ambijent kojemu se teži treba biti pogodan za učenje te poticati na rad, a zadovoljan korisnik kojemu odgovara zvučna atmosfera, rasvjeta, klima i namještaj obaviti će više posla, a samim će time usluga knjižnice biti na većem nivou.

5.7. Primjerenost okruženja

Primjerenost okruženja na neki se način nadovezuje na pogodnost. Ova osobina knjižnične zgrade odnosi se na fizičke uvjete poput temperature, vlažnosti i zagađenja, čije se vrijednosti trebaju pratiti i regulirati. U idealnim knjižničnim zgradama primjereno okruženje ostvaruje se rješenjima u planu zgrade. Ugodan ambijent postiže se prirodnom cirkulacijom zraka, prirodnim osvjetljenjem i dobrom izolacijom koja onda smanjuje troškove zagrijavanja i hlađenja prostora. Razine osvjetljenja u zgradi trebaju biti prilagođene policama, stolovima za rad i računala. Optimalno osvjetljenje postizemo prilagođenim otvorima, raznim vrstama stakala i sjenila koji umanjuju direktnu svjetlost i razinu buke.³⁷ Stabilnim se okruženjem u knjižnicama osigurava trajnost pohranjenih materijala te su istraživanja o očuvanju knjižnične građe pokazala da je konstantno okruženje ključno za njezinu dugotrajnost, a poželjno okruženje za knjižnicu ostvareno je kada uspješno povežemo stalne fizičke uvjete potrebne za trajnost građe s udobnosti, koja je neophodna za zadovoljnog korisnika.

5.8. Sigurnost

Knjižnična zgrada treba pružiti sigurno okruženje za korisnike i djelatnike knjižnice, pohranjenu građu, podatke i opremu koja se u njoj nalazi. Prilikom planiranja u obzir trebamo uzeti sigurnosne rizike i prilagoditi zgradu važećim zakonima. Knjižnična zgrada prvenstveno treba biti sigurna od elementarnih nepogoda i nezgoda, ali se sigurnost odnosi i na kontrolu ponašanja korisnika i gubitak pohranjenih materijala. Važno je da je građa osigurana od krađe i vandalskog ponašanja, bilo da je to ostvareno elektronskim sustavima za detekciju knjiga ili nekim drugim oblikom kontrole. Tako je već kod planiranja knjižnične zgrade poželjno u obzir uzeti kontrolu koja će se primjenjivati i koridore kojima će prolaziti korisnici.

---

³⁶Usp. McDonald, A., nav.dj., 2007., str. 21.

³⁷Usp. McDonald, A., nav.dj., 2007., str. 21-22.

5.9. Učinkovitost

Učinkovitost knjižnične zgrade tiče se njezine ekonomičnosti i što manjih novčanih izdataka. Novčane uštede možemo postići promišljenim dizajnom, pogodnim planom zgrade, prilagođenim arhitektonskim rješenjima i korištenjem primjerenih materijala. Ekonomičnost zgrade važan je aspekt uspješnog financijskog poslovanja te se ostvaruje gradnjom ili adaptacijom zgrade koja će biti jednostavna za održavanje. Najveću učinkovitost pokazale su kompaktne, kubične zgrade.³⁸ U njima je u najboljoj mjeri ostvarena pokretljivost korisnika, osoblja i materijala te su u odnosu na linearne zgrade smanjene prostorne udaljenosti i vrijeme potrebno da se dođe od jedne točke do druge. Osobina koju vežemo uz učinkovitost jest i trajnost knjižnične zgrade. U sljedećoj je tablici Santi Romero iznio vremenske raspone koje bismo trebali očekivati od knjižnične zgrade³⁹:

Element	Koristan životni vijek
Životni vijek knjižnične zgrade	Barem 100 godina
Arhitektonski kostur	Trebao bi trajati koliko i sama zgrada
Osnovni elementi fasade	Trebali bi trajati koliko i sama zgrada
Potrošni dijelovi fasade	Od 25 do 50 godina
Instalacije	Od 10 do 25 godina
Vodootporni materijali na krovu	Od 10 do 15 godina
Boja i završni premazi	Od 5 do 10 godina

U novije vrijeme, međutim, zbog pojave novih tehnologija, čestih promjena ukusa i hiperprodukcije materijala, važnija postaje osobina recikliranja zgrade i njezinih prostora.

³⁸Romero, S. nav.dj., 2008., str. 62.

³⁹Romero, S. nav.dj., 2008., str. 72.

5.10. Primjerenost novim tehnologijama

Vrlo važna kvaliteta u današnjem okruženju jest primjerenost novim informacijskim tehnologijama. Knjižnična zgrada trebala bi omogućiti knjižnici i njezinim korisnicima da u potpunosti iskoriste sve pogodnosti novih tehnologija. U planiranju zgrada trebali bi pratiti buduće trendove i graditi prostore koji su prilagođeni tehnologiji sutrašnjice, a u kojem će se to razmjeru ostvariti, ponajviše ovisi o dostupnim financijama. U ovom dijelu planiranja poželjno je konzultirati stručnjake van knjižnične i arhitektonske struke, primjerice računalni i mrežni stručnjaci mogu nam pomoći u predviđanju budućih trendova u razvoju tehnologija. Pažnju moramo posvetiti smještaju računala, primjerenom namještaju, razinama buke i svjetlosnim uvjetima.

Andrew McDonald svoj popis zaključuje izdvojenom kvalitetom, tj. „oomph“ ili „wow“ faktorom koji se odnosi na inspirativan prostor koji privlači i zadržava pažnju svojih korisnika. On se po McDonaldu postiže balansom između svih navedenih kvaliteta i postizanjem uzbudljivog prostora sa zanimljivim arhitektonskim elementima.⁴⁰

---

⁴⁰McDonald, A., nav.dj., 2007., str. 25.

7. Analiza knjižničnih zgrada

U sljedećem će se poglavlju analizirati dvije zgrade visokoškolskih knjižnica prema poželjnim osobinama knjižničnih zgrada Andrewa McDonalda. Odabrane su dvije recentno sagrađene zgrade visokoškolske knjižnice, fakultetska Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu te Sveučilišna knjižnica u Splitu. Obje su knjižnice dizajnirane i građene za specifičnu namjenu visokoškolske knjižnice. Odabrane su jer bismo na primjeru dviju novih reprezentativnih zgrada, čiji su arhitekti na umu imali promjene načina učenja i posljedice IT revolucije, mogli promotriti koliko su uspješno realizirane osobine koje arhitektonska i knjižničarska struka smatraju najvažnijima.

7.1. Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu fakultetska je visokoškolska knjižnica nastala spajanjem 24 knjižnice odsjeka koje su prije izgradnje nove knjižnične zgrade bile smještene u različitim prostorijama zgrade fakulteta. Zgrada u koju je smještena izgrađena je južno od zgrade Filozofskog fakulteta s kojim je i prostorno povezana hodnikom te ne posjeduje odvojeni ulaz. Za njezinu izgradnju zaslužna je tvrtka VULIN I ILEKOVIĆ d.o.o. koja je izradila glavni i izvedbeni projekt. Kamen temeljac položen je 13. prosinca 2005. godine nakon raspisivanja natječaja po kojemu je izgradnju započela tvrtka Team d.d. iz Čakovca, koja je ujedno izvoditelj radova. Prva faza knjižnične zgrade završena je 2006. godine, a knjižnica je svečano otvorena 11. ožujka 2009. godine. Zgrada se proteže na više od 8100 m² i ukupno ima osam etaža: podrum, prizemlje, pet katova i instalacijsku etažu. Ovim spajanjem i preseljenjem postala je druga najveća knjižnica u Hrvatskoj, iza Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. U njezinom fondu nalazi se preko 600.000 svezaka knjižnične građe koji pokrivaju područje humanističkih i djelomično društvenih znanosti.

Zgrada knjižnice nakošeni je kuboid čiji je arhitektonski plan uvjetovan veličinom parcele na kojoj je izgrađena. Arhitekti su prilikom izrade plana imali zahtjevan posao, uklopiti veliki volumen u već izgrađen okoliš Filozofskog fakulteta. Kako navode, njihovo je konačno rješenje prilagođeno potrebi za prirodnom svjetlošću i specifičnim trapezastim oblikom dostupne parcele, a smatraju ga dinamičnom formom koja odgovara „senzibilitetu našega

vremena.⁴¹ Skučen tlocrt tako je odredio plan knjižnice u kojem je prisutno ispreplitanje sadržaja.

Funkcionalnost je prva poželjna osobina zgrada visokoškolskih knjižnica, a McDonald ju je definirao kao osobinu prostora koji dobro rade, dobro izgledaju i dugotrajni su. Knjižnična zgrada Filozofskog fakulteta u Zagrebu relativno je nova građevina tako da ne možemo sustavno analizirati njezinu dugotrajnost, međutim možemo analizirati izgleda li i radi li dobro. Knjižnica je orijentirana na korisnike i pruža 700 sjedećih mjesta⁴², ostakljene prostore za individualni rad, računala te otvoreni pristup knjigama. Podijeljena je po katovima, tako da je na tri kata raspoređena građa po srodnim područjima. Korisnički prostori smješteni su na katovima u čitaonice s građom u otvorenom pristupu. U prizemlju je smještena središnja posudbeno-informacijska služba, služba za međuknjižničnu posudbu, čitaonica časopisa te opća referentna zbirka, dok je u podrumu zgrade smješteno zatvoreno spremište.

U uređenju interijera korišteni su kvalitetni materijali, željezo, staklo, puno drvo, beton s voštanim premazom. Jedan nefunkcionalan element, koji je vidljiv odmah pri ulasku u zgradu knjižnice, jest tepih. Naime, čitava površina čitaonica i prostora s policama prekrivena je tepihom svijetle boje koji je na mjestima jako isprljan. Radi se o materijalu koji je jako teško održavati u toliko posjećenom prostoru s obzirom na to da je korisnike gotovo nemoguće spriječiti da unose piće i jelo.

Iako se radi o novijoj knjižničnoj zgradi u kojoj još uvijek nisu potrebne veće prenamjene, možemo primijetiti kako je u njoj ostvarena kvaliteta prilagodljivosti. Proširivost same zgrade knjižnice zbog specifičnih dimenzija i izgrađenosti okoline nije moguća, ali je unutar nje ostvarena mogućnost adaptacije za nove potrebe. Unutrašnji prostor čitaonice i otvorenog pristupa izrađen je u istoj razini s podom, s uniformiranom rasvjetom i jednakim razmacima između stupova. Stolovi i police nisu fiksirani za tlo, tako da ih je moguće pomicati i mijenjati ako dođe do promjena u potrebi za prostorom. Knjižnica je usprkos skučenom tlocrtu parcele zadržala pravilne kutove koji su omogućili smještaj što većeg broja stolova i polica, odnosno visoku iskoristivost prostora. Instalacije omogućuju različite jačine osvjetljenja.

---

⁴¹Jurković, M. Knjižnica Filozofskog fakulteta. Zagreb : FF-press, 2009., str. 55.

⁴²Jurković, M. nav. dj., 2009., str. 56.

Knjižnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu pristupa se iz samog Fakulteta i ne posjeduje druge ulaze i izlaze za korisnike. Osim ulaza u prizemlju postoji i most kojim je spojena s fakultetskom zgradom, međutim taj most nije otvoren za korisničke potrebe. Pristupačnost knjižnici dakle ovisi o lakom pristupanju Filozofskom fakultetu koji je uređen tako da mu mogu pristupiti i osobe s invaliditetom. U nekim bi točkama pristupačnost mogla biti i bolje ostvarena te pojedine rampe i uređaji koji su izgrađeni da olakšaju pristup zgradi nisu u funkciji. Pristupačnost po zgradi, odnosno signalizacija i znakovlje nisu do kraja razvijeni. Neki od znakova koji upozoravaju na radnu atmosferu ispisani su na običnim papirima i zalijepljeni na stupove te se lako troše. Dizajnerski je riješena tek signalizacija na stubištu i natpisi koji govore o smještaju pojedinih tema po katovima.

Raznovrsnost zgrade odnosno usluga koje knjižnica pruža ostvarena je kroz različite tipove prostora, namještaja i usluga. U čitaonicama po katovima nalaze se stolovi na kojima se izmjenjuju računala i slobodni prostori za korištenje te je u knjižnici smještena i informatička učionica. Postoje odvojeni prostori za individualan rad, dok je za grupno učenje i glasnije okruženje predviđena čitaonica na drugom katu knjižnice. Na svakom katu ponuđen je namještaj za odmor. Knjižnica posjeduje konferencijsku salu, kao i zbirku rijetkih knjiga – Rara. Iako se radi o novom tipu knjižnice, u nju nisu uklopljeni sadržaji poput kafića ili društvenih akademskih prostora, no upravo zbog blizine matičnog fakulteta i tog tipa sadržaja u sklopu njegovih prostora ne osjeća se posebna potreba za tim sadržajima.

U knjižničnoj je zgradi ostvarena ravnoteža između smještene građe i prostora za rad, čime je postignuta interaktivnost. Jedna od usluga u kojoj je vidljiva ova osobina jest korištenje informatičkih sustava za zaduživanje i razduživanje knjiga, kao i samostalno korištenje kopirnih aparata smještenih kraj ulaza u čitaonice. Osim na pultovima, korisnik može sam posuditi i razdužiti knjige na interaktivnim uređajima na za to predviđenim mjestima. O manjkavosti tepiha koji je korišten već je bilo riječi, no u drugim elementima materijala postignuta je visoka pogodnost prostora. Stolovi su izrađeni od željezne konstrukcije i punog drveta, velike su površine i dobro osvijetljeni. Izmjena zraka nije ostvarena prirodnim putem, već je ugrađen ventilacijski sustav.

Na primjerenost okruženja knjižnice arhitekti su obratili pozornost već kod izrade plana. Kako sami naglašavaju, kosina knjižnične zgrade ostvarena je da bi se poštovala postojeća zgrada fakulteta, ali i kako bi se povećala poželjna sjeverna svjetlost i smanjio utjecaj direktne, južne

sunčeve svjetlosti. Zgrada je osmišljena tako da se postignu visoka transparentnost i ulazak okoliša u interijer. Staklenu opnu knjižnice okružuju perforirana sjenila s mjestimičnim punim otvorima koji pružaju dodatnu izolaciju od svjetla, vremenskih prilika i buke. O sigurnosti zgrade bilo je riječi pri njezinu otvorenju. Kako je navedeno u tisku, sve su knjige na otvorenom odjelu čipirane i zgrada je zaštićena suvremenim protupožarnim sustavom o čijoj opremljenosti najbolje govori podatak da u Hrvatskoj nije postojala tvrtka koja bi ga mogla testirati, stoga je angažirana agencija iz inozemstva.⁴³ Veza knjiga i kataložnog zapisa ostvarena je preko RFID čipa koji istovremeno ima i zaštitnu funkciju. Na izlazu je postavljen alarm koji signalizira ako korisnici pokušaju iznijeti knjigu koju nisu zadužili i tako štiti građu od otuđivanja.

Učinkovitost knjižnične zgrade promatramo kroz nekoliko aspekata. Najučinkovitijima su se pokazale kubične zgrade kakva je i zgrada Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Na dostupnoj parceli ostvareno je kompaktno zdanje u kojem su smanjene relacijske udaljenosti potrebne da se dođe od jedne točke do druge. Tome pomaže i podjela knjižnice po srodnim područjima po katovima, tako da se korisnik može usmjeriti na ono područje koje je cilj njegove informacijske potrebe. Međutim, knjižnica ima manjkavosti u trajnosti pojedinih elemenata. Primjerice, sjenila kojima je postignuta zaštita od vanjskih uvjeta teža su za održavanje i mjestimično su oštećena, čime se smanjila njihova transparentnost i sveukupni vizualni dojam, barem iz unutrašnjosti knjižnice, a što se tiče vanjskih površina, trajnost potrošnih elemenata fasade po Santi Romeru trebala bi biti od 25 do 50 godina, dok bi osnovni elementi fasade trebali trajati koliko i sama zgrada. Tako je vidljivo da je na konkretnom primjeru ostvarena znatno manja trajnost od preporučene. U knjižnici postoji već zamjetni utjecaj vode na nekim stropovima, što ukazuje na to da ni na nekim instalacijama trajnost nije ostvarena u potrebnoj mjeri.

S obzirom na to da se radi o novoj knjižničnoj zgradi, već je prilikom planiranja predviđena implementacija novih informacijskih tehnologija. Knjižnica je u trenutku otvaranja bila opremljena s 250 računala spojenih na Internet, a nudi i mogućnost bežičnog pristupa Internetu. U prostoru Knjižnice nalaze se fotokopirni aparati koji ujedno služe kao pisari. Na prvom i drugom katu nalaze se opremljena računalna i konferencijska dvorana, dok je na

---

⁴³Milaković, G. Najmodernija biblioteka ima 11 kilometara knjiga,

[URL:https://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/najmodernija-biblioteka-ima-11-kilometara-knjiga/2861723/](https://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/najmodernija-biblioteka-ima-11-kilometara-knjiga/2861723/)

(15.5.2018.)

četvrtom katu opremljena multimedijalna dvorana za projekcije filmova. U instalaciji i pokretanju računalnog mrežnog sustava knjižnice sudjelovala je stručna informatička služba Filozofskog fakulteta.⁴⁴

Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu inspirativan je prostor i zanimljivo arhitektonsko zdanje čiji je vanjski plašt koji ujedno služi i kao sjenilo glavni vizualni naglasak građevine. Od iste mrežaste opne, samo u kontrastnoj boji, izgrađeni su štitnici na krovu te su tim odmakom postali dodatni dekorativni element. Miljenko Jurković, povjesničar umjetnosti i dekan Filozofskog fakulteta, u vrijeme otvaranja knjižnice izdvojio je knjižnicu kao novi vizualni fokus u kvartu Vrbik.

---

⁴⁴Jurković, M. nav.dj., 2009., str. 22.

7.2. Sveučilišna knjižnica u Splitu

Sveučilišna knjižnica u Splitu visokoškolska je knjižnica općeznanstvenog tipa. S obzirom na to da je središnja knjižnica Sveučilišta u Splitu, prikuplja građu za potrebe svih studija, pružajući korisnicima odgovarajući prostor i informacije. Povijest institucije seže u početak 20. stoljeća, a knjižnicu kakvu danas poznajemo odredilo je osnivanje znanstvenih knjižnica u većim gradovima šezdesetih godina dvadesetog stoljeća, kada ustanova mijenja ime u *Naučna biblioteka*, i osnivanje Sveučilišta u Splitu 1974. godine, kada knjižnica postaje formalna članica Sveučilišta. Kroz povijest je mijenjala svoje lokacije, a posljednja od njih je bila u povijesnoj zgradi u Zagrebačkoj ulici. S rastom i razvojem knjižnice stvorio se problem smještanja građe te je došlo do dislociranja knjižničnog fonda, čiji je velik dio bio pohranjen u skladišta u različitim dijelovima Splita. Zbog toga je građa usporeno dolazila do korisnika.⁴⁵

Potreba za suvremenom i prilagođenom zgradom rezultirala je studijom koja se bavi programskom koncepcijom i prostorno-funkcionalnom organizacijom nove knjižnice. Studija je analizirala postojeće stanje i ono što se od budućeg prostora očekuje te je bila temelj projekta. Na natječaj je bilo prijavljeno 29 radova, a prvu nagradu za izradu urbanističko-arhitektonskog rješenja dobio je projekt šestoro arhitekata: Dine Bašić-Ožić, Jurice Jelavića, Damira Perišića, Lovre Petrovića Sike, Jasmina Šenovića i Eugena Širole. Kamen temeljac položen je unutar novog sveučilišnog kampusa 21. listopada 2005. godine. Zgrada knjižnice otvorena je 19. prosinca 2008. godine u ulici Ruđera Boškovića, a za korisnike je otvorena u rujnu 2009. godine. Knjižnica se prostire na 19.000 m² i može pohraniti 2 milijuna knjiga. Trenutni je knjižni fond knjižnice 420.000 naslova i 12.000 naslova časopisa i novina.

Zgrada Sveučilišne knjižnice podijeljena je na tri arhitektonska dijela. Južni toranj dvjema je točkama vezan za zemlju, arhitektonskim V nosačem i vertikalnom komunikacijom. Središnji dio knjižnice, čitaonica i pripadajuća spremišta, nalaze se ispod razine zemlje. Treća je cjelina Sveučilišne knjižnice sjeverni toranj koji je povezan s ovim dvjema cjelinama, ali ima i svoju zasebnu komunikaciju. Zamišljen je kao javni dio knjižnice u kojem bi se na tri kata održavali razni kulturni događaji.⁴⁶

---

⁴⁵Usp. Povijest knjižnice, URL:<http://www.svkst.unist.hr/O-knjiznici/povijest-knjinice.html> (28.5.2018.)

⁴⁶Rogošić, Ž. Lebdeća knjižnica za splitski kampus, URL: <http://arhiva.nacional.hr/clanak/46709/lebdeca-knjiznica-za-splitski-kampus> (28.5.2018.)

U katalogu natječajnih radova tadašnji ravnatelj Petar Krolo izdvojio je pobjednički rad šestoro arhitekata s funkcionalne točke gledišta, navodeći da je upravo zbog funkcionalnosti dobio jednoglasnu potporu članova povjerenstva.⁴⁷ Od planirane tri etaže ispod razine zemlje napravljeno ih je čak pet, od kojih je najniža instalacijska etaža, a iznad nje se nalazi garaža sa stotinjak parkirnih mjesta. Iznad nje je čitaonica knjižnice koja je podijeljena također na tri dijela, veličine 250, 100 i 70 sjedećih mjesta, te prostori za obradu i zaštitu knjiga.⁴⁸ U najnižoj razini čitaonice nalazi se otvoreni pristup referentnoj zbirci, kao i pult za pristup knjigama iz zatvorenog spremišta. Na svakoj razini čitaonice dio stolova opremljen je računalima. Prostor za samostalni rad istraživača smješten je u južnom tornju, no iako je u najavama više puta istican, trenutno nije u funkciji. U opremi knjižnice korišteni su kvalitetni materijali, ali su neki dijelovi, poput parketa u čitaonicama pod stolovima, već pokazali znakove trošenja.

U uvodu kataloga natječajnih radova navedeno je da se odabrani projekt najviše približio zadanom projektnom cilju jasnog i jednostavnog tlocrtnog rješenja, funkcionalnoj povezanosti i mogućnosti transformacije i prilagodbe prostora.⁴⁹ Međutim, neki od dijelova knjižnice, posebno najniži monumentalni dio čitaonice čiji se visoki strop proteže od etaže -2 do etaže 0, teško mogu biti prilagođeni ijednoj drugoj funkciji.

Sveučilišna knjižnica u Splitu tijekom povijesti bila je smještena na povijesne lokacije u centru grada, daleko od pojedinih fakulteta, a odlukom da se nova knjižnična zgrada izgradi na kampusu ostvaren je prvi korak pristupačnosti sadržaja studentima. Ističe se među ostalim zgradama na kampusu zahvaljujući naglašenom vertikalnom južnom tornju. Nalazi se na kosoj parceli, a s ulicama koje su na višoj razini povezuju je pješački mostovi. Da bi se došlo do knjižnice, potrebno se spustiti prvo do 0. razine s razine ulice, a potom se dodatno spuštati do glavne čitaonice monumentalnim stubištem. Stubište ima „oomph” faktor i vizualno je efektno, no nije dominantno u funkciji pristupačnosti s obzirom na to da je gaz stuba

---

⁴⁷Jelavić, J. ; Ožić Bašić, D. ; Širola, E. ; Šemović, J. ; Perišić, D. ; Petrović, L.Sveučilišna knjižnica u Splitu: Katalog natječajnih radova. Split : Društvo arhitekata Splita, 2002. str. 3.

⁴⁸Rogošić, Ž. Lebdeća knjižnica za splitski kampus, URL: <http://arhiva.nacional.hr/clanak/46709/lebdeca-knjiznica-za-splitski-kampus> (28.5.2018.)

⁴⁹Jelavić, J. ; Ožić Bašić, D. ; Širola, E. ; Šemović, J. ; Perišić, D. ; Petrović, L., nav.dj., 2002., str.3.

poprilično velik. Iako osobe s invaliditetom ne mogu tek tako pristupiti prostorima knjižnice, na vanjskom stubištu postoje pristupne rampe i uređaji, a do razine čitaonice može se doći i dizalom.

U Sveučilišnoj knjižnici u Splitu prisutni su raznovrsni sadržaji, stoga je tako osim računala na jednoj etaži čitaonice bio predviđen prostor za skupni rad. Kako se buka iz etaže -1 zbog specifičnosti prostora širila ostatkom čitaonice, na 2. katu knjižnice uređene su učionice za skupni rad, kao i informatička učionica, dok su na najnižoj razini dva zatvorena ureda za informatore pretvorena u učionice za skupni rad do šest studenata. Na ulazu u knjižnicu nalazi se i namještaj za odmor, a u sklopu knjižnice nalazi se i kafić te je posebna važnost u idejnom projektu pridodana studentskom trgu. U knjižnicu su implementirane IT tehnologije, a pažnja je posvećena i interaktivnom iskustvu korisnika. Primjer je na samom ulasku u knjižnicu u koju se ulazi prislanjanjem članske iskaznice na čitač.

Knjižnica je kroz mnogo elemenata prilagođena korisnicima i pruža im pogodno mjesto za rad. Stolovi u čitaonici imaju veliku površinu, tako da se istovremeno mogu pregledavati veće količine tradicionalne građe, raditi na osobnom računalu i/ili nekom od dostupnih knjižničnih računala. Po etažama postoji više različitih tipova stolaca, ali su općenito udobni i omogućuju ugodan rad.

Prilikom otvorenja knjižnice neobično rješenje podzemne čitaonice objašnjavalo se simboličkim silaskom u grotlo znanja.⁵⁰ Iako je na taj način u potpunosti iskorištena kosa parcela, čitaonica je ostala zatvorena i nema doticaja s prirodnim okolišem. Arhitekti su naglašavali da zbog nakošenih stijenki luminara, zbog kojih prirodno svjetlo prodire u etaže ispod razine zemlje, čitaonici neće nedostajati svjetla. Iako je čitaonica impresivna i naglašene monumentalnosti, svjetla ipak često nedostaje, prirodno svjetlo nije dovoljno te se i tijekom dana koristi umjetna rasvjeta.

Sva knjižna građa u Sveučilišnoj knjižnici zaštićena je čipovima koji u dodiru s alarmom na ulazu sprječavaju otuđivanje knjiga. Na ulazu i izlazu nalaze se uređaji koji omogućuju ulazak i izlazak uz pomoć članske iskaznice, a knjižnicu na ulazu čuva i zaštitar.

---

⁵⁰Rogošić, Ž. Lebdeća knjižnica za splitski kampus, URL: <http://arhiva.nacional.hr/clanak/46709/lebdeca-knjiznica-za-splitski-kampus> (28.5.2018.)

Iako zgrada Sveučilišne knjižnice nije kubičnog oblika koji se pokazao kao najbolji oblik za postizanje učinkovitosti, u njoj je ipak podjelom na tri odvojena komunikacijska dijela postignuta visoka razina ekonomičnosti prostora. Kako se radi o novijoj knjižničnoj zgradi, nisu primijećeni tragovi trošenja ili manjkavosti građevinskih elemenata. Već kod planiranja knjižnice postojala je jasna potreba za implementacijom IT tehnologija. Prijašnja Sveučilišna knjižnica nije imala pristup mrežnim katalozima, računala ili bežičnu mrežu, tako da je ovo bio veliki korak naprijed za sveučilište i korisnike. Promjena je iznimno značajna, stara knjižnica imala je 102 čitaonička mjesta s pet računala za korisnike, dok nova nudi 145 računala za korisnike. Ipak prostora za daljnji razvitak ima, jer u knjižnici trenutno nisu u uporabi sobe za individualni rad ni dvije informatičke učionice.⁵¹

Nova zgrada Sveučilišne knjižnice u Splitu uzbudljiv je prostor sa zanimljivim arhitektonskim elementima. Jedna od autorica arhitektonskog rješenja, Dina Ožić Bašić, smješta je u tip kontejnerske knjižnice 90-ih, što je tipologija koja je nastala kao društvena kritika u kojoj je potreba za novim prostorima i novom kulturnom stvarnosti ostvarena pomoću niza različitih oblika, poput mostova, šetnice i stubišta, čime je postignuta dinamika javnog prostora.⁵² Zgrada knjižnice usvojila je nove arhitektonske oblike (pristupni most, monumentalno stubište, studentski trg) te se ističe na kampusu kao svojevrsan znak i simbol znanja.

7.3. Komentar

Obje analizirane visokoškolske knjižnice donijele su veliki napredak svojim korisnicima. U slučaju Knjižnice Filozofskog fakulteta objedinjene su odsječke knjižnice koje su bile smještene u neprimjerenim uvjetima i raštrkane po zgradi fakulteta, dok je u splitskom slučaju objedinjena građa smještena po raznim lokacijama po gradu. Obje zgrade planirane su tako da u svoje prostore smjeste dotad malo implementiranu računalnu tehnologiju i naprave značajan korak u informatizaciji fakulteta, odnosno sveučilišta. Možemo reći da su kod većine točaka u potpunosti ispunile očekivane osobine visokoškolskih knjižnica počevši od funkcionalnosti, koja je od idejnih projekata prisutna u obje knjižnične zgrade, a u visokom je stupnju izražena i u planu knjižnica. Prilagodljivost je u višem stupnju postignuta u Knjižnici

---

⁵¹Dujmović, D. Sveučilišna knjižnica u Splitu: jamči li nova zgrada kvalitetnije usluge?, URL:

<https://www.slideserve.com/charles-porter/sveu-ili-na-knji-nica-u-splitu-jam-i-li-nova-zgrada-kvalitetnije-usluge>

⁵²Ožić Bašić, D. nav. dj., 2009., str. 79.

Filozofskog fakulteta u Zagrebu, ponajviše zbog uniformiranosti katova koja omogućava visok stupanj prilagodbe i prenamjene prostora, dok u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu dominira jedan kat čitaonice, izrazito visokog stropa, a sama bi čitaonica teško mogla biti prilagođena drugoj funkciji. I Knjižnica Filozofskog fakulteta i Sveučilišna knjižnica imaju neke manjkavosti u pristupačnosti zgradama. Kod zagrebačke knjižnice korisnik ovisi o pristupanju Filozofskom fakultetu jer je jedini ulaz u knjižnicu kroz prostore fakulteta, dok je u splitskoj knjižnici pristupačnost donekle smanjena odlukom da se čitaonica, kao i ulaz u knjižnicu, spuste ispod razine ulice, odnosno na podzemne etaže.

U obje analizirane knjižnice, bez obzira na njihov tip, postignuta je visoka razina različitih usluga, kao i interaktivan pristup istima. Kod promatranja osobine raznovrsnosti treba uzeti u obzir da stupanj raznovrsnosti ovisi i o tipu visokoškolske knjižnice, tako da je očekivano da ona općenitveno, u koju će dolaziti korisnici kampusa s različitih fakulteta imati više različitih okruženja za rad. Knjižnice su pogodne za rad i ostvareno je primjereno okruženje, s nekim manjim problemima poput tepiha u Knjižnici Filozofskog fakulteta ili povremene buke u čitaonici Sveučilišne knjižnice u Splitu koja se pokušala eliminirati premještanjem prostora za grupni rad. Vizualno su obje knjižnice impresivne građevine te se ističu na kampusu, odnosno u okolišu Fakulteta.

8. Zaključak

Nakon pojave informacijske tehnologije svi su se tipovi knjižnica, pa tako i visokoškolske knjižnice, našli pred brojnim izazovima. Došlo je do promjena u načinu učenja, predavanja i korisničkih navika, a sve te promjene trebale su drugačiji tip prostornih zahtjeva. Postojala su brojna predviđanja kako će fizička knjižnica u našem dobu biti zastarjela i potpuno nepotrebna, no ta su predviđanja previdjela sposobnost prilagodbe, kao i simboličku vrijednost koju knjižnica ima. Suvremena visokoškolska knjižnica svojevrsan je hibrid između različitih tipova ustanova, a prije svega je mjesto susreta korisnika.

Imajući na umu promijenjenu ulogu visokoškolske knjižnice, struka je izdvojila poželjne osobine koje idealna zgrada visokoškolske knjižnice treba imati da bi bila uspješna i najbolje služila korisniku, kao i osoblju. Osobine koje su danas poželjne kod visokoškolskih knjižnica možemo sažeti u sljedeće kvalitete: funkcionalnost, prilagodljivost, pristupačnost, raznovrsnost, interaktivnost, pogodnost, primjerenost okruženja, sigurnost, učinkovitost, primjerenost novim tehnologijama te faktor začudnosti u kojem je naglašen estetski dojam suvremene knjižnične zgrade. Kada promotrimo ovaj skup osobina kao cjelinu dolazimo do idealne zgrade i prostora visokoškolske knjižnice. One su primjenjive na postojeće zgrade i mogu nam ukazati na probleme koje možemo popraviti, ali mogu biti i smjernica za buduće građevine i način na koji treba pristupiti njihovom planiranju.

Prema navedenim poželjnim osobinama analizirane su dvije novije, reprezentativne visokoškolske knjižnice, Knjižnica filozofskog fakulteta u Zagrebu te Sveučilišna knjižnica u Splitu. Obje zgrade planirane su tako da smjeste do tad malo implementiranu računalnu tehnologiju u svoj prostor i naprave značajan korak u informatizaciji knjižnice te su donijele veliki napredak svojim korisnicima. Možemo reći da su ispunile očekivane osobine visokoškolskih knjižnica te predstavljaju vrijedan primjer suvremene arhitekture visokoškolskih knjižničnih zgrada.

9. Literatura:

Knjige:

1. Bennet, S. Libraries designed for learning. Washington, D.C. : Council on Library and Information Resources, 2003.
2. Edwards, B. Libraries and learning resource centres. Amsterdam ; London : Architectural Press, 2009.
3. Freeman, G. T. Library as place: rethinking roles, rethinking space. Washington, D.C. : Council on Library and Information Resources, 2005.
4. Jianzhong, W. New library building of the world. Shanghai : Shanghai scientific & technological Literature Publishing house, 2003.
5. Jurković, M. Knjižnica Filozofskog fakulteta. Zagreb : FF-press, 2009.
6. Latimer, K.; Niegaard, H. IFLA Library Building Guidelines: Developments & Reflections. Munchen : K.G. Saur, 2007.
7. Romero, S. Library Architecture: Recommendations for a Comprehensive Research Project. Barcelona : COAC [i. e.] Col·legi d'Arquitectes de Catalunya, 2008.
8. Sannwald, W. W. Checklist of library building design considerations. Chicago : London : American Library Association, 2001.
9. Stipanov, J. Povijest knjižnica i knjižničarstva u Hrvatskoj. Zagreb : Školska knjiga, 2015.
10. 100 godina Sveučilišne knjižnice u Splitu. Split : Sveučilišna knjižnica, 2003.
11. Sveučilišna knjižnica u Splitu : programska koncepcija i prostorno-funkcionalna organizacijanove zgrade. Split : Sveučilište, Sveučilišna knjižnica, 2001.
12. Tadić, K. Rad u knjižnici: priručnik za knjižničare. Opatija : Naklada Benja, 1994.
13. Thompson, D. E. Form vs. function: architecture and the college library, 1969.
14. Thompson, J. University library history. London : Clive Bingley, 1980.
15. Jelavić, J. ; Ožić Bašić, D. ; Širola, E. ; Šemović, J. ; Perišić, D. ; Petrović, L. Sveučilišna knjižnica u Splitu: Katalog natječajnih radova. Split : Društvo arhitekata Splita, 2002.

Članci u časopisima, natuknice u enciklopediji, radovi u zbornicima:

1. Ožić Bašić, D. Svjetionici urbanog horizonta // Narodne knjižnice za sadašnjost i budućnost: koncepti, arhitektura, tehnologija : zbornik radova. Rijeka : Gradska knjižnica, 2009. str. 69-81.
2. Powell, M. Designing Library Space to Facilitate Learning: A Review of the UK Higher Education Sector // Libri. 52 (2002), str. 110–12.
3. Petrak, J.; Aparac-Jelušić, T. Knjižnice na hrvatskim sveučilištima: tradicija i promjene //Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 48, 1/4(2005), str.13-30.
4. Hurt, C. S.; Findley, T. *Library Architecture and Design* // *Encyclopedia of library and information science Vol. 3* / Miriam A. Drake (ed.). Basel : Taylor & Francis, 2010. str. 3304-3312.
5. Dagkild, P.;Christian, N. *Library Architecture: History* // *Encyclopedia of library and information science Vol. 3* / Miriam A. Drake (ed.). Basel : Taylor & Francis, 2010. str. 3313-3323.
6. Vitori, V. Zastupljenost teme o arhitekturi, planiranju i izgradnji knjižnica u literaturi– nedostaje li nam priručnik? //Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 55, 3/4(2012), str. 79-102.
7. Faulkner-Brown, H. Some thoughts on the design of major library buildings. // Intelligent library buildings Proceedings of the tenth seminar of the IFLA Section on Library Buildings and Equipment. Munchen : K.G. Saur, 2007. str. 9-21.

Web izvori:

1. Designing the academic library and learning centre,
URL:<http://www.designinglibraries.org.uk/> (29.5.2018.)
2. Doprinos srednjoškolske knjižnice Filozofskog fakulteta, URL:<http://www.unizg.hr/o-sveucilistu/sveuciliste-jucer-danas-sutra/razvojni-projekti/knjiznica-filozofskog-fakulteta/> (23.5.2018.)
3. Enciklopedija Britannica: Rome,
URL:<https://www.britannica.com/topic/library/Rome>(27.10.2014.)

4. Enciklopedija Britannica: The history of libraries,
URL:<https://www.britannica.com/topic/library/The-history-of-libraries> (23.10.2014.)
5. IFLA: Intelligent Library Buildings: Proceedings of the 10th Seminar of IFLA's Library Buildings and Equipment Section // Library buildings and equipment section, 1997. URL:<https://www.ifla.org/publications/intelligent-library-buildings> (15.5.2018)
6. IFLA: Key issues in building design: how to get started in planning a project. // Library buildings and equipment section, 2009.
<https://www.ifla.org/files/assets/library-buildings-and-equipment/Publications/key-issues-in-building-design-en.pdf> (26.11.2015.)
7. Latimer, K. Collections to connections: changing spaces and new challenges in academic library buildings. // Library trends 60, 1(2011). Web of knowledge. URL: www.webofknowledge.com (23.5.2018.)
8. Milaković, G. Najmodernija biblioteka ima 11 kilometara knjiga,
[URL:https://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/najmodernija-biblioteka-ima-11-kilometara-knjiga/2861723/](https://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/najmodernija-biblioteka-ima-11-kilometara-knjiga/2861723/) (15.5.2018.)
9. Povijest knjižnice, URL:<http://www.svkst.unist.hr/O-knjiznici/povijest-knjiznice.html> (28.5.2018.)
10. Rogošić, Ž. Lebdeća knjižnica za splitski kampus, URL:
<http://arhiva.nacional.hr/clanak/46709/lebdeca-knjiznica-za-splitski-kampus> (28.5.2018.)
11. Standard i smjernice razvoja i uvođenja najbolje prakse u visokoškolskim knjižnicama u Republici Hrvatskoj, URL: <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/473> (15.5.2018.)
12. The Follett Report, URL:
<http://www.ukoln.ac.uk/services/papers/follett/report/intro.html> (15.5.2018.)
13. University of Zagreb 1699 – 2005 <http://www.unizg.hr/homepage/about-university/history/> (26.5.2018)